

УДК 811.161.2(072)

DOI: 10.31499/2307-4906.2.2021.236653

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Кучеренко Ірина, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичного мовознавства, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0001-8005-6757

E-mail: kucherenkoia@ukr.net

У статті охарактеризовано домінуючі тенденції сучасної мовної освіти, обґрунтовано актуальність текстоцентричного вивчення української мови. Охарактеризовано значущість і переваги текстоцентричного вивчення української мови; розкрито теоретико-методичні особливості розвитку комунікативних умінь із застосуванням текстоцентричної технології розвитку критичного мислення. З'ясовано, що текстоцентричне вивчення української мови постає цілісною методичною системою, що формує вміння роботи зі змістовою інформацією під час сприймання і створення тексту.

Ключові слова: мовна особистість, когнітивна методика, комунікативна методика, технологія навчання української мови, текстоцентричний підхід, текст, дискурс, технологія критичного мислення.

CONCEPTUAL BASIS OF THE TEXT-CENTRIC STUDY OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

Kucherenko Iryna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Practical Linguistics, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0001-8005-6757

E-mail: kucherenkoia@ukr.net

The article describes the dominant tendencies of modern language education and substantiates the relevance of the text-centric study of the Ukrainian language. In the system of educational institutions, the emphasis is placed on learning the knowledge of the theory of language and is directed to the practical ability to use them. The teaching of the Ukrainian language is currently considered in the area of the formation of the communicative competence of the linguistic personality, its ability to actively produce and reproductive speech activity in oral and written form, in different situations and spheres of communication. The purpose of the paper is to determine the advantages, value, and significance of the text-centric study of the Ukrainian language to characterize the essence of the methodology of forming the linguistic personality on a textual basis, to develop and experimentally verify the methodical system of development of communicative skills using the technology of the development of critical thinking. Methods of research: theoretical – analysis and synthesis of scientific sources, analysis of current programs, textbooks, manuals; empirical – observation of the educational process; interviews with teachers and students, professors and students, questionnaires; deduction, induction; pedagogical experiment; statistical – quantitative and qualitative analysis of the obtained results. The leading role in the system of training linguistic personality belongs to the communicative and cognitive methodology of teaching the Ukrainian language. Critical thinking as a kind of intellectual activity of a person is characterized by a high level of perception, comprehension, and analysis of the text in order to create

his own statement. Text-centric study of the Ukrainian language appears as an integral methodical system that forms the skills of working with information (text) in the process of reproductive and productive speech activity. The application of the technology of critical thinking to the practice of language learning contributes to the formation of communicative competence.

Keywords: *language personality, cognitive technique, communicative technique, technology of Ukrainian language teaching, text-centric approach, text, discourse, technology of critical thinking.*

У сучасному соціумі розвиток української національно-мовної особистості відіграє суттєво важливе значення, адже українська мова є державною мовою в Україні, головним засобом спілкування в суспільстві й основою для опанування іншомовної комунікативної компетентності з метою вільного входження в європейський і світовий інформаційний простір. У Законі України «Про функціонування української мови як державної» зазначено, що «українська мова є визначальним чинником і головною ознакою ідентичності української нації, яка історично сформувалася і протягом багатьох століть безперервно проживає на власній етнічній території, становить переважну більшість населення країни і дала офіційну назву державі, а також є базовим системотвірним складником української громадянської нації» [8, с. 1]. Це зумовлює привернення особливої уваги до формування мовної особистості, котра знає норми української літературної мови і вміє їх застосувати, оперує мовними одиницями всіх рівнів, може правильно і досконало продукувати власні й репродукувати чужі тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення.

Система мовної освіти нині визначає низку цілей для тих, хто навчається, і тих, хто навчає мови, утверджуючи стрижневу мету – формування мовної особистості, розвиток її комунікативної компетентності як ключової. Державний стандарт базової середньої освіти декларує головну ключову компетентність – «вільне володіння державною мовою, що передбачає вміння: здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм сучасної української літературної мови, типів мовної взаємодії, особливостей стилів мовлення інформаційних та художніх текстів, медіатекстів тощо; здобувати та опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел у різних освітніх галузях і контекстах, критично осмислювати її та використовувати для комунікації в усній та письмовій формі, для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей» [6, с. 2]. Саме тому мовна освіта покликана формувати стійку мотивацію до всебічного та системного вивчення української мови як складного і багатогранного явища, забезпечити високий рівень розвитку особистісної комунікативної компетентності задля усвідомленої реалізації державної мови в усіх сферах суспільного життя.

Формування комунікативної компетентності особистості базується на знаннях й усвідомленому розумінні мовної комунікації, її сутності й природи, структури й основних одиниць. Комунікативна лінгвістика до основних структурних мовних одиниць, які забезпечують процес і результат мовленнєвої комунікації, відносить: текст, мовленнєвий акт, мовленнєвий жанр і дискурс. З урахуванням цього одним зі шляхів ґрунтовного засвоєння української мови, вироблення комунікативних компетентностей щодо правильного й ефективного використання її в активній комунікативній взаємодії, усвідомлення мови як основи формування й формулювання думки є дотримання текстоцентричного процесу навчання, упровадження у практику

вивчення тексту як найвищого рівня мови.

Лінгвістичний, соціокультурний, психолінгвістичний і дидактико-методичний аспект питання тексту, його закономірностей та особливостей, процесу створення та сприймання висловлювання збагатився результатами досліджень взаємозв'язку навчання і розвитку мовної особистості, що знаходять відображення у наукових працях. Питання тексту, його сутності, особливостей, ознак, закономірностей функціонування посідає чільне місце в науковому просторі й було у полі зору вітчизняних і закордонних учених (З. Бакум, О. Біляєв, Ф. Бацевич, Д. Баранник, М. Бахтін, М. Брандес, Р. Будагов, Л. Булаховський, Г. Винокур, І. Гальперін, Н. Голуб, Т. Дридзе, П. Дудик, І. Зимня, І. Ковалик, К. Кожевникова, А. Коваль, О. Леонтєв, Л. Лосєва, М. Львов, Л. Мамчур, Л. Мацько, В. Мельничайко, М. Пентилюк, М. Плющ, О. Пономарів, О. Пешковський, В. Різун, Л. Щерба та ін.). І на початку XXI століття питання тексту, розвитку комунікативної здатності особистості на основі тексту залишається у полі зору дослідників.

Мета статті – схарактеризувати значущість і переваги текстоцентричного вивчення української мови; розкрити теоретико-методичні особливості розвитку комунікативних умінь із застосуванням текстоцентричної технології розвитку критичного мислення.

Провідну роль у системі мовної освіти виконують комунікативна та когнітивна методики і новітні технології навчання української мови, які, інтегруючись, забезпечують досягнення головної мети – формування комунікативної компетентності кожного, хто вивчає українську мову як рідну і державну.

Когнітивна методика зосереджує увагу на тому, щоб освітня діяльність щодо створення власних і сприйняття чужих висловлювань була здійснена активно, критично, свідомо й осмислено; передбачає посилення мисленнєвої, пізнавальної, практичної інтелектуальної діяльності; усвідомлене розуміння змісту і структури тексту, що втілюють мотиви та інтенції автора. Означена методика концентрує увагу на активній продуктивній навчально-мовленнєвій діяльності шляхом зменшення репродуктивної діяльності, тобто передбачає створення власного висловлювання відповідно до комунікативної мети й наміру, моделювання навчальних ситуацій спілкування і занурення в навчально-комунікативне середовище у процесі їхньої реалізації. Комунікативна методика зорієнтована на посилення практичної комунікативно-діяльнісної спрямованості змісту навчання мови і надання пріоритету формуванню вмінь та навичок сприймати та створювати текст, здійснювати ефективну та правильну продуктивну і репродуктивну діяльність в різних сферах суспільного життя.

«Технологія навчання української мови – це системна лінгводидактична концептуальна організація навчального процесу, побудованого на основі активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя й учня; комплекс продуктивних та ефективних форм, методів, прийомів і засобів навчання, що мають комунікативно-діялісну основу; технологічна модель, проєкт, алгоритм педагогічно вмотивованої й цільовизначеної співпраці вчителя й учня, що забезпечує гарантоване досягнення наперед задекларованого результату» [9, с. 238]. Когнітивна й комунікативна методики, сучасні технології навчання української мови визначають ключові напрями навчального процесу у загальних та вищих закладах освіти, і для їхньої реалізації

провідними постають концепти «текст», «дискурс» та пов'язані із ними поняття. Дефініції термінів текст і дискурс є багатограними й неоднозначними, а тому і дискусійними у науковому просторі.

Заслужують на увагу такі трактування поняття «текст» – «це писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлювань, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими, формально-граматичними зв'язками, а в загально-композиційному, дискантному плані спільною тематичною і сюжетною заданістю» (П. Дудик) [7, с. 627]; «витвір мовленнєвого процесу, що відзначається завершеністю» (І. Гальперін) [4, с. 18]; «повідомлення, яке складається з кількох (чи багатьох) речень, характеризується змістовою й структурною завершеністю і певним ставленням автора до змісту висловлювання» (Д. Ганич, І. Олійник) [5, с. 303]; «результат спілкування (інтерації і трансакції) його структурно-мовний складник і одночасно кінцева реалізація; структура, в яку втілюється “живий” дискурс після свого завершення» (Ф. Бацевич) [1, с. 340]. Зважаючи на дослідження вчених, можемо висловити свої розуміння означеного поняття. Текст – об'єднана інформаційним, структурно-композиційним, логічно-семантичним змістовим зв'язком лінійна сукупність мовних одиниць; результат вербальної комунікації (інтерації й трансакції); мовна структура, у формі якої завмирає і застигає дискурс після живої реалізації у комунікативному акті.

Текст, справедливо зазначає М. Пентилюк, – «справді складне мовленнєве явище з багаторівневою структурою, змістовою і комунікативною композицією. Текстові властива, з одного боку, багатоаспектність його інтегральної природи, багатокомпонентність і поліфункціональність, з іншого, – множинність класифікацій його видів та жанрів» [11, с. 100]. Таким чином, переконуємося, що текст існує як мовне, так і комунікативне явище. Текст як мовне явище – це структурно-семантична мовна одиниця, що складається з декількох чи багатьох речень; п'ятий, найвищий рівень мови. Текст самодостатній, у ньому реалізуються всі рівні мови, функціонують усі лінгвістичні одиниці, пов'язані семантико-граматичним відношеннями. Текст як комунікативне явище – це готовий продукт мовлення, елемент комунікативного акту, що знаходиться в позиції між комунікантом і комунікатом (К – Т – К). Текст створюється за окремою комунікативною настановою комуніканта, функціонує не тільки у писемній формі, а і в усній; реалізується у комунікації, а комуніканти у ньому висловлюють не тільки свою думку, а і власне ставлення до висловлювання і/або комуніката, комунікативної ситуації загалом.

Дискурс (від фр. Discourse – розмова, мовлення; лат. Discursus – розмірковування) – це складне поєднання мовного (вербального) і позамовного (невербального); «живий процес спілкування», «живий текст», його звукова або графічна реалізація, що втілює думку мовця у конкретній ситуації спілкування. Е. Бенвеніст чітко і лаконічно потрактував поняття дискурс як «будь-яке висловлювання, що передбачає мовця і слухача й намір першого певним чином впливати на другого» [2, с. 276]. Дискурс як найзагальніша категорія міжособистісної інтерації є комунікативним явищем, що регулюється стратегіями й тактиками комунікантів, має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну) і реалізуються у межах каналу живого вербального спілкування.

Під час безперервної мовної освіти здобуті теоретичні знання та вироблені

практичні вміння в аспекті означених категорій (текст і дискурс) повинні забезпечити формування комунікативної компетентності мовної особистості, умінь продукувати та репродукувати усні й письмові висловлювання, спілкуватися в різних ситуаціях та сферах спілкування. Комунікативну компетентність особистості необхідно формувати і розвивати системно під час цілеспрямованого інтерактивного суб'єкт-суб'єктного навчання, побудованого на діалектичному взаємозв'язку вчителя (грунтовне методично досконале навчання) й учня (активне мотивоване учіння) і покроково: із вивчення теорії (характеристика тексту, його структури, типів ознак (інформативність, цілісність, зв'язність, завершеність, лінійність), особливості функціонування мовних одиниць, визначення комунікативної ситуації)), через спостереження й аналіз функціонування мовних категорій у конкретних чужих текстах і до створення власних висловлювань з урахуванням усіх особливостей комунікативної ситуації (спочатку мовленнєвих актів, пізніше мовленнєвих жанрів і потім до дискурсів – реалізованих текстів).

Сучасна лінгводидактика акцентує увагу на текстоцентричному вивченні української мови, використанні текстів з метою засвоєння мовних одиниць, осмисленого контекстуального з'ясування їхніх семантичних, граматичних, стилістичних значень і взаємозв'язків, глибокого усвідомлення стилістичної диференціації висловлювання на рівні тексту. Безперечно, текстоцентричний підхід базується на тексті. Текстоцентричний підхід, на думку О. Божко, «є поліфункційним і передбачає засвоєння мовних знань і формування мовленнєвих умінь і навичок на основі текстів; усвідомлення структури тексту й функцій мовних одиниць у ньому; формування вмінь і навичок сприймати, аналізувати, відтворювати, створювати, редагувати власні висловлювання; реалізацію міжпредметного зв'язку української мови й інших предметів; у кінцевому ж результаті – сприяє формуванню й розвитку комунікативної компетентності учня» [3, с. 2]. Безсумнівно, відомості про текст є основою для формування комунікативних умінь. У нашому розумінні до комунікативних належать вміння сприймати тексти і створювати власні висловлювання відповідно до комунікативної ситуації, використовувати вербальні та невербальні засоби спілкування; брати активну участь і досягати успіху в міжособистісному спілкуванні. Враховуючи концептуальні положення когнітивної та комунікативної методики навчання мови, вважаємо, що мовна особистість повинна володіти такими основними комунікативними вміннями: розкривати тему, визначати мету й ідею тексту відповідно до комунікативного мотиву; вживати мовні засоби, адекватні комунікативній ситуації; доречно обирати стиль, тип і жанр мовлення; створювати різностильові тексти відповідно до комунікативної мети адресанта й ситуації спілкування; поетапно породжувати тексти у комунікативному процесі; виявляти, вдосконалювати й корегувати порушення у побудові текстів; уміло спілкуватися, орієнтуючись у комунікативній ситуації; встановлювати і підтримувати контакт зі співрозмовником; прогнозувати та змінювати стратегії комунікативної поведінки; доцільно користуватися паралінгвістичними засобами. При цьому комунікативні вміння поділяємо на комунікативно-аналітичні (визначати умови комунікативної ситуації, аналізувати комунікативну поведінку співрозмовників); комунікативно-креативні (переказати, продовжити, деталізувати, скласти текст). Таким чином, ключові завдання сучасного педагога: формувати компетентного мовця, розвивати вміння сприймати текст за змістом і сутністю; створювати текст, що виражає думку і наміри мовця;

налагоджувати за допомогою текстів взаємодію між учасниками спілкування задля досягнення поставленої комунікативної мети.

Вважаємо, що робота з текстом має реалізовуватися у таких аспектах:

- смислового – формулювання теми, визначення основної думки, мікротем, добір заголовку, встановлення зв'язків мовних одиниць, складання плану, тез, змісту висловлення;
- структурно-стилістичному – виділення структурних частин, вибір стилю, типу, жанру, форми мовлення;
- комунікативному – з'ясування комунікативної ситуації, визначення комунікативного наміру, мотиву та мети учасників спілкування, тактики і стратегії їхньої комунікативної поведінки, дотримання ознак тексту (інформативність, цілісність, зв'язність, завершеність, лінійність).

Цінною у процесі текстоцентричного вивчення української мови є впровадження технології критичного мислення. Означена методика може цілісно імплементуватися на уроках розвитку комунікативних умінь, а саме: на уроках сприймання чужого мовлення (аудіювання й читання), уроках відтворення готового тексту (переказ), уроках створення власних висловлювань (говоріння і письмо). Впровадження означеної технології на аспектних уроках може бути частковим й акцентним, наприклад, під час здійснення різнотипного аналізу лінгвістичних одиниць, виконання проблемних завдань на основі тексту, підготовки проєктів, що мають текстову основу чи форму та ін.

В умовах реалізації технології критичного мислення текст характеризуємо і як мовне, і як комунікативне явище. У процесі навчальної пізнавально-дослідної роботи має відбуватися активна робота з текстом, тобто його осмислений мовний, мовленнєвий, комунікативний, соціокультурний аналіз. Текст у межах навчального середовища є, певною мірою, передником між учасниками навчально-пізнавального дискурсу – учнем і вчителем. З урахуванням текстоцентричної спрямованості мовного навчання саме на основі тексту відбувається проєктування і реалізація форм, методів та прийомів навчання, які спрямовані на розвиток мовної чи мовленнєвої компетентності. Під час сприймання, осмислення і розуміння змістової інформації, яка закодована у навчальному тексті, здійснюється лексичне, граматичне, стилістичне трактування лінгвістичних одиниць, з'ясування логіко-понятійних зв'язків, стилістичної диференціації тощо. Пріоритет необхідно надавати прецедентним високохудожнім текстам – світовим, національним, регіональним. Прецедентний текст – це еталонний текст, основними ознаками якого є особлива цінність та значущість для лінгвокультурного національного соціуму і багаторазове звернення до нього в дискурсі особистостей, котрі є представниками цієї лінгвоспільноти. Найбільшу частину корпусу національно-прецедентних текстів складає переважна більшість творів, що вивчаються у процесі навчання чи соціального становлення особистості напам'ять (повністю чи частково). Такі тексти якнайкраще проникають у довгострокову пам'ять і тим самим добре засвоюються представниками лінгвокультури.

Проведений аналіз ознак технології критичного мислення дав змогу розробити лінгводидактичну модель навчання української мови, у межах якої визначено технологічні фази, у полі дії яких спроектовано та застосовано методичний інструментарій, що дає змогу максимально гнучко використовувати різноманітні форми і стратегії роботи з текстом.

Лінгводидактична модель навчання української мови
(технологія розвитку критичного мислення)

Фази	Діяльність учнів	Методичний інструментарій	Реалізація
Вислік	Мотивують активний процес учіння, здійснюють аналіз, активізацію і демонстрацію власних знань, умінь та навичок з певної теми; пригадують особистісний життєвий досвід.	Мозковий штурм, евристична бесіда, сократівські питання. Кластер (за Гудлатом).	З'ясування змістових питань, які відомі, і питань, що потребують вирішення та розв'язання. Висунення гіпотези, висловлення ідей. Поділ інформаційного текстового матеріалу на блоки, встановлення зв'язків між елементами його. Визначення стилю, типу і жанру мовлення, головної думки, заголовку, ключових слів, мікротем.
		Знаю і вмію – хочу знати і вміти – дізнався і навчився.	Створення плану. I – «Знаю і вмію» II – «Хочу знати і вміти» III – «Дізнався і навчився» Учень. Читання інформації, зупинка й аналіз кожного абзацу, постановка запитань, аналіз, осмислення інформації. Учитель. Узагальнює і резюмує зміст, ставить цілеспрямовані запитання, активізує пошук; виявляє і виправляє хибність, неправильність, невідповідність; пояснює, робить припущення.
Осмислення змісту	Критично, осмислено і зосереджено інтерпретують інформацію. Читають, аудіюють, експериментують, досліджують, співставляють, порівнюють, тезисують, проєктують тощо.	Подвійний щоденник.	I колонка – нова, цінна, важлива інформація, що привернула увагу, викликала почуття, спогади, асоціації. II колонка – власні думки, запитання, роздуми щодо інформації.
		Інсерт (читання з маркуванням).	Умовні позначки текстової інформації на полях: «v» – «відомо, знаю, вмію»; «-» – не знаю, не вмію»; «+» – цікаве, важливе, нове, цінне, несподіване»; «?» – невідоме, нерозгадане.
		Ромашка запитань (за Б. Блумом).	Критичне осмислення інформації і формулювання власної думки. Основні запитання: прості, уточнювальні, пояснювальні, творчі, оцінні, практичні.
		Рафт (за К. Сенте).	Занурення в навчальну комунікативну ситуацію, наближену до життєвих природних умов і обставин, та її реалізація.
Рефлексія	Привласнення змістової інформації, створення власного тексту на основі аналізованого.	Мозковий штурм. Зіставлення кластерів. Рефлексія. Знаю і вмію – хочу знати і вміти – дізнався і навчився.	Зіставлення своїх записів, порівняння міркувань до і після роботи; доповнення кластерів; заповнення III колонки – «Дізнався»

У контексті тестоцентричного вивчення мови із використанням технології критичного мислення активне учіння здійснюється на основі тексту покроково:

I етап – знайомство з інформацією, сприйняття, осмислення;

II етап – аналіз змісту текстової інформації, привласнення інформації;

III етап – добір аргументів, систематизація доказів;

IV етап – рішення, що ґрунтується на правильних доказах, створення власного тексту.

Текстоцентричне вивчення української мови постає цілісною методичною системою, що формує вміння та навички роботи з текстом, виробляє вміння здійснювати активну осмислену репродуктивну і продуктивну мовленнєву діяльність. Критичне мислення передбачає інтелектуальну діяльність особистості, котра має високий рівень розвитку ґрунтового осмислення, глибокого усвідомлення, різноаспектного аналізу тексту. Застосування когнітивної і комунікативної методик, технології критичного мислення в умови практики мовного навчання сприяє формуванню комунікативної компетентності особистості. Сконструйована технологія розвитку критичного мислення дає змогу сформувати учня-мовця, котрий активно комунікує у різних сферах суспільної взаємодії, вирішує проблеми і ухвалює конкретні рішення у змінених обставинах вербального спілкування. Викладені положення не ополють усіх аспектів порушеної проблеми, а спонукають до подальших наукових розвідок щодо розробки новітніх технологій впровадження текстоцентричного підходу до вивчення мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. К.: Академія, 2004. 344 с.
2. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М.: Прогресс, 1974. 448 с.
3. Божко О. Текстоцентричний підхід у формуванні вміння учнів створювати усне висловлювання. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp161/bozhko_o.p-stattja_zm-nazvi.pdf (дата звернення: 30.04.2021).
4. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Наука, 1981. 139 с.
5. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
6. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoi-serednoi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 27.04.2021).
7. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
8. Про функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Texti> (дата звернення: 06.05.2021).
9. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: монографія. Умань. 2014. 410 с.
10. Кучеренко І. А., Мамчур Л. І. Основи мовної комунікації: навч. посіб. Умань: Візаві, 2018. 270 с.
11. Пентиліук М. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: зб. статей. К.: Ленвіт, 2011. 256 с.

REFERENCES

1. Batsevych, F. S. (2004). *Osnovy komunikativnoi lnhvistyky*. K.: Akademiia [in Ukrainian].
2. Benvenist, Je. (1974). *Obshhaja lingvistika*. M.: Progress [in Russian].
3. Bozhko, O. *Tekstotsentrychnyi pidkhid u formuvanni vminnia uchniv stvoriuvaty usne vyslovliuvannia*. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp161/bozhko_o.p-stattja_zm-nazvi.pdf [in Ukrainian].
4. Gal'perin, I. R. (1981). *Tekst kak obekt lingvisticheskogo issledovaniya*. M.: Nauka [in Russian].
5. Hanych, D. I., Oliinyk, I. S. (1985). *Slovnnyk lnhvistychnykh terminiv*. K.: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
6. *Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoi-serednoi-osviti-i300920-898> [in Ukrainian].
7. *Entsyklopediia osvity*. (2008). V. H. Kremen (Ed.). K.: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
8. *Zakon Ukrainy "Pro funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi"* vid 25 kvitnia 2019 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Texty> [in Ukrainian].
9. Kucherenko, I. (2014). *Teoretychni i metodychni zasady suchasnoho uroku ukrainskoi movy v osnovnii shkoli*. Uman [in Ukrainian].
10. Kucherenko, I. A., Mamchur, L. I. (2018). *Osnovy movnoi*. Uman: Vizavi [in Ukrainian].
11. Pentyliuk, M. (2011). *Aktualni problemy suchasnoi lnhvodydaktyky*. K.: Lenvit [in Ukrainian].